

Kaminmakaren som byggde ett mönstersamhälle

20.3.80

Häromdagen stötte jag på en vara som slog alla rekord i livslängd. På Konsument Stockholms utställningslokal vi Sveavägen stod en kamin vars första upplaga föddes 1889.

Godins samhälle var långt före sin tid. Bostädernas standard var högre än vad som var vanligt. I skolan gick pojkar och flickor tillsammans. Arbetarna blev delägare i samhällets fabrik.

Den produceras fortfarande i exakt samma form, material och kvalitet. Men så är det inte vilken kamin som helst. Dess uppfinnare hette Godin och kaminen ritade han kort före sin död 1888.

Kaminér hade Jean-Baptiste André Godin sysslat med sedan 1840. Då fick han sitt första patent på en gjutjärnskamin som på ett sinnrikt och ekonomiskt sätt utnyttjade energin hos kolet. Dessförinnan hade han rest runt som gesäll några år. Hans far var byn Esqueheries länssmed. Av honom fick Godin smideskonstens grunder.

Jättefamilj

Kaminen var ett lyckokast. Men Godin var inte bara uppfinningsrik när det gällde gjutjärns-tekniken. Hans största insats var av socialt slag. Han skaffade sig med tiden en jättelik "familj", den sk familistären, på 1 145 medlemmar (1877). Den var noga förberedd. Lika tålmodigt som kaminerna utforskades, lika noggrant planerades in i minsta detalj den blivande familistären. Familistären var uttrycket för Godins 'dealsamhälle, ett mönstersamhälle i kooperativ anda, som han började bygga för inkomsterna från kaminen.

Man kan fortfarande resa till Guise i norra Frankrike och titta på byggnaderna och ana det liv som levdes där. Familistären fanns faktiskt kvar ända till 1967, då de Gaulles regering förbjöd kooperativt ägande. I Belgien, Laeken nära Brüssel, fanns ock-

så en familistär. Där flyttade de sista medlemmarna ut 1971.

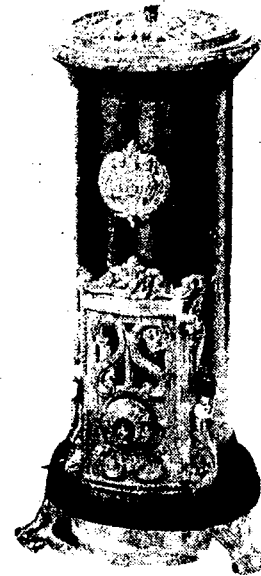
På 1800-talet flödade drömmarna om det goda samhället. 1859, 1862 och 1877 byggdes de olika bostadskomplexen i Guise som innehöll lägenheter med ventilation, vatten, ljus, toaletter – en standard som var sällsynt i dåtidens arbetarbostäder. Dessutom kostade en bostad i familistären 9.60 franc jämfört med 12 franc för ett ruckel i Guise samhälle.

Inte undra på att etablissemanget i Guise försökte smuts-kasta Godin. Affärsmännen var rasande på hans kooperativa butik där familistärmedlemmarna kunde köpa mat och andra varor till självkostnadspris. Han inrättade ett eget tvätteri och en skola med obligatorisk undervisning för alla barn under 14 år. Pojkar och flickor gick tillsammans, vilket också chockade samtiden. De elever som ville fortsätta att studera gavs stipendier och kunde tillbringa några år på konst- och hantverksskolan i Chalons eller på lärarseminariet i Laon.

Delägare i fabriken

Bostadslängorna löpte runt stora gemensamma gårdar, två täckta med glastak, en i form av en stor gemensam trädgård. Bakom husen, ned till flodstranden, breddade den gemensamma parken ut sig. Intill den låg spädbarns- och barndaghemmet där alla familistärens barn togs om hand.

Godin gjorde sina arbetare till delägare i fabriken. Den första generationen "anställda" blev så

1888 ritades den franska Godin-spisen som fortfarande tillverkas exakt likadan. I Sverige kostar den 1 930 eller 2 600 kr beroende på storlek.

förfärad att de kastade ägarbetvisen i floden. För vad skulle hända om fabriken gick i konkurs? När Godin dog testamenterade han fabriken och familistären till arbetarna.

Familistären upprörde Guiseborna på fler sätt. På söndagarna, när de gick till kyrkan, hade familistären maskeraddans på sina öppna gårdar. Speciella barnfestivaler ordnades och till teatern, som låg bredvid skolan, inbjöds ibland samtidens bästa skådespelare.

Där fanns bibliotek, lokaler för musik, spel och fest, gemensamma matsalar och storkök. Godin ville att människorna skulle komma närmare varandra. Män och kvinnor, lika många, deltog i möten och grupper på lika villkor.

Till råga på allt klippte en del kvinnor av sig håret...

KERSTIN WICKMAN